આ પુસ્તક મુંબઈ ઇલાકાની ગુજરાતી પ્રાયમરી
કન્યાશાળાઓમાં ઇનામ માટે તથા નામદાર
ગાયકવાડ સરકારમાં ઇનામ તથા
લાઇબ્રેરી માટે મંજુર થયેલું છે.

બાળગીત.

લખનાર,

ચતુર્ભુજ માણેકેશ્વર ભટ્ટ.
પ્લીડર - અમદાવાદ અને મહિકાંઠા.

પ્રકાશક,
સોમાલાલ મંગળદાસ શાહ,
અધિપતિ ગુજરાતી પંચ,
અમદાવાદ.

સંવત્ ૧૯૭૨ સને ૧૯૧૫.

આવૃત્તિ છઠ્ઠી. પ્રત ૧૦૦૦.

અમદાવાદ—ધી "ગુજરાત" પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં
શાહ સોમાલાલ મંગળદાસે છાપ્યું.

કીંમત ૦—૧—૦ (એક આનો).

બાળગીત.

" I have always believed, and acted up to the belief, that the greatness of a nation, depends, upon the education of the individuals, that compose the nation, and secondly, that the return for the money, laid out on education, is more then a underd-fold greater, than the outlay of the same capital, upon any other work."

Extract from a speech of His Highness the late Maharaja Shri Keshrisingji of Idar.
(Bombay Gazette, 11—1—1900)

" અમુક પ્રજાનો ઉદય અગર મ્હોટાઈ, તે પ્રજાની અંદર કેટલાં મનુષ્યોએ કેળવણી લીધેલી છે તેના ઉપર છે; અને કોઇ પણ કાર્ય પાછળ કઇ થાપણ રોકવામાં આવે તે કરતાં કેળવણી પછવાડે રોકવામાં આવેલી થાપણનો બદલો સોગણો વધારે મળી શકે છે......આ મ્હારી મૂળથીજ માન્યતા છે, અને તે માન્યતાને મ્હેં અમલમાં મૂકેલી છે."

શ્રી ઇડર મેકનાટન હાઇસ્કુલનો પાયો નાંખતી વખતે ઈડરના મહુંમ મહારાજાધિરાજ શ્રીકેસરીસીંહજી સાહેબે કરેલા ભાષણમાંથી, મુંબઈ ગેઝેટ તા ૧૧-૧-૧૯૦૦ ઉપરથી ઉતારો.

પ્રકાશક,
સોમાલાલ મંગળદાસ શાહ,
અધિપતિ, ગુજરાતી પંચ,
અમદાવાદ.

કીંમત ૦—૧—૦ (એક આનો).

પ્રસ્તાવના.

આ બાળગીતમાં, બાળાઓ સહજથી ઝડપી લે તેવા રાગમાં, ગુજરાતમાં ગવાતા સુપ્રસિદ્ધ ગરબાઓના રાગમો નીતિ-શિક્ષણ આપવામાં આવેલું છે. પ્રથમ કેળવણીની આવશ્યકતા વિષે તે પછી શિયળવૃત્તને લગતાં ને પાછળથી ઉંચા ધોરણની બાળાઓ માટે ગરબા આપવામાં આવેલા છે. ગુજરાતનાં જુદાં જુદાં દેશી રાજ્યોમાં તેમજ જીલ્લાઓની કન્યાશાળાઓમાં ઇનામ તરિકે વ્હેંચાવાને લીધે એની પાંચ આવૃત્તિઓ ખપી જવાથી આ છઠ્ઠી આવૃત્તિ કહાડી છે.

પ્રકાશક.

ગીતોની અનુક્રમણિકાઃ-

બાળ ગીત.

ધનાશ્રી.

વિદ્યાધન ભંડાર, જગમાં વિદ્યાધન ભંડાર;
દે સુખ અપરંપાર, જગમાં વિદ્યાધન ભંડાર.
ખપથી ન ખૂટે, ચોર ન લૂટે,
જેને છે ભય ન લગાર. જગમાં.
માત પિતાની સેવ કરાવે,
સુખી કરે સંસાર. જગમાં.
ઇશ્વર ભજવા પંથ સુઝાડે,
શુદ્ધ કરાવી વિચાર. જગમાં.
પરમારથમાં પ્રીત કરાવે,
જેથી ઉતરીએ પાર. જગમાં.
આ જગમાંહિ સરસ ગુણોની,
વિદ્યા મોટી વખાર. જગમાં.
વિદ્યા વિણુ સરવે જન કરો,
જાય અફળ અવતાર. જગમાં.

"ગુજરાતની માલણ આવી રે" એ રાગ.

મને મોકલ ભણુવા માતા રે!
તને કહીશ પછી સુખદાતા રે
માતા! ઘરમાં જે મારૂં કામ રે,
તે તો કરીશ રજામાં તમામ રે;
ઘેર રાખવાની ટેવ છોડ રે,
મને ભણવાના ઝાઝા કોડ રે,

રોજ શીંખું જઇ સખિયો પાસ રે;
પરીક્ષક મને કરશે પાસ રે;
માજી, ઘેર રહે દુઃખ થાશે રે,
મારૂં ઇનામ મોહું જાશે રે;
મારી સહીયર ભણી ગીત ગાય રે,
મને શીખવાની ઇચ્છા થાય રે;
રૂડા કેળવણીનો કયારો રે,
જેમાં ઊગે 'સુખી જનમારો રે,'
માત પિતા ! આ ઉરમાં ધારો રે,
નહીં અભણના દુઃખનો આરો રે;
ચાહી સુખ કેરા સ્તંભ ચણાવો રે,
ભાવે બાળકી સરવ ભણાવો રે ! !

" ગોકુળીએ લઇ ચાલો રે ઓધવરાજ અમને " એ રાગ.

બાળાઓ હરખે ભણાવો,
  સ્વદેશીઓ સાંભળો રે;
ઉર ધરો સુખના ઊઠાવો,
  સ્વદેશીઓ સાંભળો રે;
જ્ઞાતિવરા વરઘોડાનાં મ્હોટાં,
  ખરચોનાં લેખાં ગણાવો; સ્વદેશીઓ૦
લગન સમે તમે શીદ થઈ ઘેલા,
  દંભે બાળક પરણાવો; સ્વદેશીઓ૦
ધર્મના પંથે ભુલા નવ પડશો,
  કીર્તિના સ્તંભ ચણાવો; સ્વદેશીઓ૦

ઇચ્છો ઉદય ગુજરાત તણો તો,
ભાવે સુતાને ભણાવો. સ્વદેશીઓ૦
શાળા બાળાઓ માટે સ્થાપવામાં,
ઔદાર્ય અધિક જણાવો; સ્વદેશીઓ૦

રાગ વ્હાણેલાંનો.

જાગો! જાગો રે! મ્હારી ગુર્જરી બ્હેનો કે
વ્હાણેલાં ભલાં વા'યાં રે.
પૂર્વ દીશાએ ઉગ્યો સૂર્ય મજેનો કે,
વ્હાણેલાં ભલાં વા'યાં રે.
આ ભૂમિ માંહે નિજ દૃષ્ટિ છે નાંખી કે,
વ્હાણેલાં ભલાં વા'યાં રે.
તારાગણુની રે હારો જો પડી ઝાંખી કે!
વ્હાણેલાં ભલાં વા'યાં રે.
બ્હેનો ભજજો રે ભાવથી ભગવાન કે,
વ્હાણેલાં ભલાં વા'યાં રે.
ધરજો ધરજો: રે સરસ્વતીનું ધ્યાન કે,
વ્હાણેલાં ભલાં વા'યાં રે.
તજજો તજજો રે આળસ બ્હેન મારી કે,
વ્હાણેલાં ભલાં વા'યાં રે.
સજજો સજજો રે ઉદ્યમ લાભકારી કે,
વ્હાણેલાં ભલાં વા'યાં રે.

(પ્રેમની પ્રેમની પ્રેમની રે)

આવજો આવજો રે મ્હેનો,
સરવે નિશાળે આવજો;
લાવજો લાવજો લાવજો રે તમે;
પાઠ ઘેરથી શીખિ લાવજો:
માતા પિતાની સેવા કરીને,
ગુરૂને શિશ નમાવજો રે. મ્હેનો. ૧
સમય રૂડો આ શિશુપણાનો,
રમત મહીં ન ગુમાવજો રે. મ્હેનો. ૨
નાની મ્હેન કે સખી હઠી નવ આવે,
મન તેનું શાંતિથી મનાવજો રે. મ્હેનો. ૩
શીખી નીતિને સમજી શીયળવ્રત,
ગુર્જ્જરી ભૂમિ રૂડી દીપાવજો રે મ્હેનો. ૪

" ગુલાલવાડી ચોટા વચ્ચે રોપી રે. " એ રાગ.

નીત નીત ઉઠીને નિયમીત ભણવા આવે રે,
ભણેલી ભામા નિજ ગૃહ સરસ સુહાવે રે,
નીતિ શીખીને ગુરૂને શીશ નમાવે રે,
ગુણીયલ ભામા ગુર્જરી ભૂમિ દીપાવે રે.
અભણપણાથી ગુજરાતે અંધારૂં રે,
તજાવજો અજ્ઞાન, ભણાવી, અમારૂં રે.

જન અંતરમાં જ્ઞાન દીપક વીણુ ગાંડું રે,
ભણેલ વર્તે સૌને સમજી ભાંડુ રે.
અસલ આપણી સ્થીતિ મૂકી વિસરાતી રે,
સમજી ભણાવો, તનયા, સહુ ગુજરાતી રે !!

" રઘુપતી રામ રૂદેમાં રહેશો રે " એ રાગ.

શાણી સખી આજ ભણી કહો શું કરીયે ? રે,
દેશ, કાલ સ્થીતિ અનુસરીયે રે,
જીદ્દ જૂની હવે પરહરીએ રે,
નીજ ઉદય ઉદય નીત સ્મરીયે   શાણી.
બાળલગ્ને બહુ બહુ બળીયે રે,
રોવા કુટયા થકી તે શું રળીએ રે ?
કહો ઉદય પછી કયમ કળીયે ?   શાણી.
કરી કરજ, વરા જો આદરીયે રે,
મ્હોટી પક્તિ મહિ જઈ ફરીયે રે,
કયમ કરજ દુઃખે નહીં ડરીયે ?   શાણી.
સારી સારી સભાઓને સ્થાપી રે,
દુખકારી કુચાલોને કાપી રે,
ઉપદેશ અધીક બધે આપી.   શાણી.

" કયાં ગયો રે પેલી મોરલી વાળો " એ રાગ.

સાંભળો સખિયો સઉ મારી,
    શિયળ ધરમ ઉર ધરિયે રે;
આ ભવસાગર વિશાળ તેમાં,
    શિયળ હોડીથી તરીએ રે;

શિયળ વ્રતે નિઃશ્ચલ રહી તેનાં,
નામ સવારે સ્મરીયેરે; સાંભળો૦
પતિ વિણુ અન્ય પુરૂષ સૃષ્ટિના,
બંધુ બરાબર ગણીયે રે; સાંભળો૦
વિનયથી વાત સ્ત્રીઓને શોભે,
હાસ્ય કરી નવ હસીયે રે; સાંભળો૦
શીયળવ્રતનું રક્ષણુ કરતાં,
સંકટ સઘળાં સહીએ રે; સાંભળો૦
પતિ પ્રસન્ન સદા રાખ્યામાં,
જીંદગી અર્પણુ કરીએરે; સાંભળો૦
મળ્યો મનુષ્યાદેહ મજાનો,
શીયળવ્રતથી ઉદ્ધરીએ રે; સાંભળો૦

" આમમાં ઝીણી ઝબુકે વીજળીરે,
ઝિણા ઝિણા ઝરમર વરશે મેઘ રે—ગુલાબી "-એ રાગ

સજની ! વિધ વિધ સાડીયો સાંપડે રે,
પ્હેરવી સાડી શિયળ સુખકાર રે, સુજાણુ સખી,
શિયળ સલુણી સહુ સાચવો રે.
સજની, ભણુતર બદામનાં છોડલાં રે,
માંહિ છે વર્તન વિશુદ્ધ તણી મીજ રે, સુજાણુ સખી,
શિયળ સલુણી સહુ સાચવો રે,
સજની, કષ્ટ વેઠી વૃત છે ઘણાં રે,
આપણું શિર સાટે વૃત એક રે, સુજાણુ સખી,
શિયળ સલુણી સહુ સાચવો રે,

સજની, શીખવાના ગ્રંથો ઘણા રે,
શીખીયે સતી જીવન ગ્રંથ એક રે, સુજાણ સખી,
શિયળ સલુણી સહુ સાચવો રે,

" જાન જનાવરની મળી મેઘાડંબર ગાજે " એ રાગ.

મંગળગીત પડતાં મૂકી, ભૂંડી ભાંડ ગવાયે,
મૂખથી ભાષણ અનુચિત કરે, આખી જાન લજાયે;
અમૃત ભોજન છાંડીને, વિષ મૂરખાંજ ખાયે;
અજ્ઞાનીઓ નેતા થયા, કોણ આવે સહાયે ! ?
નારીઓ કે આ જનાવરી, આ શું અન્યાય થાયે !
માતપિતા ભાઇ સાંભળે, ભૂંડું ભામની ગાયે;
ધર્મ દીસે કયા દેશનો ! જોતાં કંઇ ન જણાયે !
કોઇ દેશે નથી દેખીયું, આમ ભાંડ ગવાયે;

ચોપૈયા.

સ્ત્રી કેળવણી એજ દુઃખથી મોક્ષતણું બારૂં !
સ્ત્રી કેળવણી દુઃખ સૌ હરશે આર્ય ભૂમિ તારૂં !
સ્ત્રી કેળવણી કલ્પવૃક્ષ હું તુજ માટે ધારૂં !
સ્ત્રી કેળવણી વિણ આર્યભૂમિ માંહી અંધારૂં !
ભલે થજો સૌ રાજનીતિ નિપુણ ભણી સારા !
ભલે ભણો સૌ દેશ દેશના વિવિધ ભાત ધારા !
બાળાઓ અજ્ઞાન રહી તો દેશ ડૂબી જાશે !
બાળા જો વિદ્વાન બની તો સરવ સુખી થાશે !

(અચકો મચકો કારેલી) એ રાગ

એ કુદરતનો એ ધારો, બ્હેન !
        સ્ત્રીઓ સુધરી તો દેશ સુખી.
ઉરમાં એ નિયમ ઉતારો, બ્હેન !
        સ્ત્રીઓ સુધરી તો દેશ સુખી.
કયમ આર્યભૂમિ દુખિયારી ? બ્હેન ! સ્ત્રી.
કયમ પ્રજા શીરે દુઃખ ભારી ? બ્હેન ! સ્ત્રી.
સ્ત્રી અભણ અને અજ્ઞાની બ્હેન ! સ્ત્રી.
આ વાત નથી કંઇ છાની બ્હેન ? સ્ત્રી.
અજ્ઞાની ક્લેશ કરે છે બ્હેન ! સ્ત્રી.
શુભ વાત ન કાન ધરે છે બ્હેન ! સ્ત્રી.
ભુંડું કરતાં તે ન ડરે છે બ્હેન ! સ્ત્રી.
સુખ સંબંધીઓનુ હરે છે બ્હેન ! સ્ત્રી.
વિવાહ સમે દુઃખ મ્હોટું બ્હેન ! સ્ત્રી.
સ્ત્રી ભાષણ કહાડે ખોટું બ્હેન ! સ્ત્રી.
મા, તાત, ભાઈ સાંભળતાં બ્હેન ! સ્ત્રી.
ધિક ! ધિક ! જે જન બડબડતાં બ્હેન ! સ્ત્રી.
અબળા છે લાજનો ભારો બ્હેન ! સ્ત્રી.
નીતિ શાસ્ત્ર સકળ સંભારો બ્હેન ! સ્ત્રી.
વળી મરણ સમે કુટી છાતી બ્હેન ! સ્ત્રી.
નથી સ્ત્રીઓ અરે શરમાતી બ્હેન ! સ્ત્રી.
કયા શાસ્ત્ર માંહે સમજાવ્યું ? બ્હેન ! સ્ત્રી.
કરે લોક અધર્મી ફાવ્યું બ્હેન ! સ્ત્રી.

આવા કુચાલથી બહુ સહીયે બ્હેન ! ઓ.
દુઃખ સમજુ આગળ કહીએ બ્હેન ! ઓ.

(દુંદાળા દેવ વિઘ્નહરણ લંબોદર નામ તમારૂં, અથવા
હરી ભજન થકી છોટા હોય તે સૌથી મોટા થાય) એ દેશી.

સૌ ધ્યાન ધરી. સુધારકો સુણજો આ અરજ અમારી.
દિલમાં ન ડરી, બજાવજો જે જાણો ફરજ તમારી;
સઉ ભરતખંડમાં વિચરીયે, દીલ્હી કલકત્તે જઈ ફરિયે,
ક્ષણ વિચાર કરવો નવ કરિયે. સૌ. ધ્યાન.

ત્યાં મનુષ્યનું મૃત્યુ થાયે, નહિ ભેગાં થઇ કુટવા જાયે,
નહિ નારી કરે ‘ હાયે ’ ! ! ‘હાયે’ ! ! સૌ ધ્યાન.

પણ સગા સંબંધી સૌ આવે, બહુ શાસ્ત્રરીતિથી સમજાવે
કહિં કોણમોંકાણ કશી લાવે ? ! સૌ ધ્યાન.

સ્ત્રીઓ તો અજ્ઞાનીજ ઠરે, પણ ‘એ’ ‘એ’ પુરૂષો
શીદ–કરે ? !
હશે શોધ્યું વાનરે કિંવા નરે ? ! સૌ ધ્યાન.

ધૂળ કોમ શીર કોણે ધાલી? મૂળ કોણ વીર આપે ઝાલી?
ગુજરાત પીયે આ વિષ પ્યાલી. સૌ ધ્યાન.

નથી વેદ વિષે કશી વાત કરી, નથી લખ્યું સ્મૃતિમા–
ક્યાંય જરી,
વળી પુરાણ કહે નથી વાત ખરી. સૌ ધ્યાન.

તરગાળા રમતાં જેમ ફરે, નહિ લાજ શરમથી કાંઈ ડરે.
ગુર્જ્જર બૈરાં શી ભવાઈ કરે ? ? !

ભીડ જોનારાની ત્યાં થાતી, પણ નારી નથી કાંઈ શરમાતી,
બેશરમી બની કૂટે છાતી ! સૌ ધ્યાન,

અબળા છે લાજતણો ભારો, સહુ નીતિશાસ્ત્રને સંભાળો,
આ કુચાલ કયમ લાગે પ્યારો ? સૌ ધ્યાન.

નર બૈરાં આધિન થઈ બેઠા, બ્યેંડળસમ ખુણે જઈ પેઠા,
સુધરેલ વીરો, આવો હેઠા ! સૌ ધ્યાન.

હાંફણનો રોગ મહીં ફાવે, કુટનારીને બહુ મુઝાવે,
વૈદક પણ એ રીત સમજાવે. સૌ ધ્યાન.

તન અબળાનું દુર્બળ થાયે, નિર્બળતા સંતતિને જાયે,
જુઓ દુ:ખી કર્યું બાળક માયે ! સૌ. ધ્યાન.

ભલે હઠ કરી આખો ભવ રોજો, આંખો નિજ રોવાથી ખોજો
(પણ) દમવાળી સ્ત્રીઓને પુછી જોજો. સૌ ધ્યાન.

કહે જંગલીને અજ્ઞાની સહુ, તનમાં ઉપજે વળી રોગ બહુ,
સમજુ આગળ દુખ કથા કહું. સૌ. ધ્યાન.

આ કુચાલ તજતાં નવ ડરજો, નિંદા તમ કાને નવ[1]
ભરજો,
કુટલા રોવાનું દુર કરજો. સૌ. ધ્યાન.

---

૧ નર્મદ, દલપતમ, (તીલંગ ત્રીવેદી લાલશંકર), મણી-લાલ, મલબારી, મહીપતરાંમ. કાબરજી, નેત્રાજન, નવલરામ, ભંડારકર, રાનાડે, રમણભાઇ, જસ્ટીસ ચંદાવરકર, જસ્ટીસ તૈયબજી, મી. જોશી ગણેશ વાસુદેવ. એ રીતે સંસાર સુધારો કરતાં નિંદા કાને નવ ધરનારના નામના આદ્યાક્ષરોની આ લીપિ બનેલી છે.

માતા પિતાની સેવા વિષે,

(રામ લક્ષ્મણ વનમાં સિધાવતાં) એ દેશી.

માતા ઉછેરી તેં મને લાડમાં,
સહી કષ્ટ અનેક પ્રકાર, બહુ વાર વાર;નમું માત તાતને૧
માતા ભોજન કરતાં રડી પડું,
ઉઠી મુજને લહે તું હાથ, ભીડી સ્નેહે બાથ. નમું. ૨
માતા શબ્દ ઉચરતાં ન આવડે.
કર્યા વિધિવિધ તેં તો ઉપાય, શી રીતે ભૂલાય ? નમું. ૩
માતા ચરણ ધરા પર ના ધરૂં,
હવે દોડું વિના આધાર, તેજ તુજ ઉપકાર. નમું. ૪
માતા વય થતાં મૂકી નિશાળમાં,
થયું આજ છે અક્ષરજ્ઞાન, દીધું જ્ઞાનદાન. નમું. ૫
માગું પ્રભુ પાસ પૂરણ પ્રેમથી,
નિશદિન તમ સેવ કરાય, પિતા અને માય. નમું. ૬
રામ લક્ષ્મણે તાત વચન પાળી,
વેઠયો વર્ષો સુધી વનવાસ, સહી ઘણો ત્રાસ. નમું. ૭
ભર દરિયો જુવાનીના જોસમાં,
અવગણના કશી ન કરાય, સેવા પ્રીતે થાય. નમું. ૮

" હું તો થાળ ભરૂંરે જગમોતીડે " એ રાગ.

આજે મંગળ દીવસ સાહેલડી,
આજે સોનાના સુરજ મ્હારે ઉગીયા
મ્હારા હર્ષ તણો નહિ પાર. આજે.

ભરી કુંકુમ કેસરના વાટકા,
પૂજું શ્રી પ્રભુ જગદાધાર. આજે.
જાણે મોતીના ચોક મેં પુરાવીયા,
પામી પુરણ પ્રભુનો પ્રસાદ. આજે.
મ્હારા પિતાએ નીતિ વચન આપીયાં,
જાણે કુસુમનો વરસ્યો વરસાદ. આજે.
મ્હારી માતાએ ખોળે બેસાડી અને,
કીધાં વચન સુણ્યા મેં કાન. આજે.
"બેની સાસરીએ સુખથી સિધાવજે,
નહિ ત્યાં, અહીં જેવું થાશે તોફાન. આજે.
કહ્યું કરવું, ને ફરવું નહિ જરી,
સૌને બોલવું દઈ સનમાન. આજે.
જાણે નીતિ વિવેક તણી મૂરતી,
તો તું પામીશ જગમાંહી માન. આજે.
તારા પતિને પ્રભુપદ આપજે,
તેથી થઇશ સુખી તું તતખેવ. આજે.
નહિ વચન પતિ તણું ઉથાપજે,
બની શીયળવંતી કરજે સેવ. આજે.
તારા તાતનું નામ તું દીપાવજે,
રીઝે જે થકી દયાનીધિ દેવ." આજે.

હાલરડાનો રાગ.

આહા! આર્યભૂમિની અધમદશા આવી રહી રે,
સકલ શિરોમણિ દેશ કરે દુખથી કલ્પાંત;
બંધુ બાળકીઓને ભાવથી સરવ ભણાવજો રે,

વિદ્યા સર્વ શાસ્ત્રમાં સકળ સુખનું બીજ છે કહી રે,
આપે કલ્પ લતા સમ યુગ યુગ સઘળાં સુખ. બંધુ૦

ચંદ્ર થકી રજની દીપે, દીપકથી ઘરદ્વાર;
નરનારી વિદ્યા વડે, સકળ શાસ્ત્રનો સાર;

સુશીલા આ સંસારે જન મનનો શણગાર છે રે;
સન્નારીથી સજ્જનો! સુખકર છે સંસાર. બંધુ૦
રત્નજડિત શણુગારને, ઉર એકાવળ હાર;
અંબર જરીથી ઓપતું, ઝાંઝરનો ઝમકાર;
રતિ સમ રૂપ છતાં જો અભણ અને અજ્ઞાન છે રે;
ધિક ! ધિક ! તે અબળાનો અવનીપર અવતાર. બંધુ૦
કેળવણી વિણ ભાળિયે, આળસ ઉપર પ્રેમ;
બાળલગ્નબંધન અને દ્વેષ કલેશ ને વ્હેમ,
નિંદા કરતી ભમતી ભાળો, સઘળી નારિયો રે;
દેખી સજ્જનનું કયમ દીલ નહીં દુભાય ? બંધુ૦
ગ્રથો નીતિ વિવેકના ભામિનીથી જ ભણાય;
સર્વ સુખોને સાધવા, એકજ દીસે ઉપાય.
કન્યાશાળાની આ નમ્ર વિનતિ ઉર ધારજો રે;
દેજો બાળાઓને નીતિ વિદ્યાનું દાન. બંધુ૦

મન વિશે.

" અલબેલી ને અંબે માત " એ રાગ.

છે ધન્ય તેહ નર નાર, મન મર્કટ બાંધે;
સ્વપ્ન સમો આ સંસાર, સમજી સુખ સાધે;
કામ ક્રોધ ને લોભ મોહ, તે કહો સુખની હાણુ રે,
સમજી દૂર રહીએ સૌ સજની, એ દુરગણુની ખાણુ. મન૦

ઇંદ્રિયરૂપી ચંચળ ઘોડા, ઉન્મારગે જનાર રે,
સારથી બનવા, કરવા બ્હેની! ધર્મ સંબંધી વિચાર.મન૦
ધૂવો ચીર નિજ પત્થર ઉપર, ધૂવો સદાય શરીર રે;
પણ મેલું અતીશે નવ દેખો, જન! મન રૂપી ચીર મન૦
ઉપદેશ તણી જાઓ સરીતા, મન શુદ્ધિ જ્યાં થાય રે;
જનમ જનમનો પાતકરાશિ, પલકે પ્રલયજ થાય. મન૦
દિવસ રાત જંજાળ મહીં ગઇ સુખ પછી ક્યાંથી પમાયરે,
હીરો જેવો મનુષ જન્મ તે, કોડી બદલે જાય મન૦

પ્રશ્નોત્તર ગરબો.

" તમે શાનાં માગો છો દાણુરે ગોવાળીયા,
કાના મારગડો મેલોને " એ રાગ.

પ્ર—કહો બ્હેની ભણીને તમે શું કરશો ?
ઉ—સારૂં ચલાવીશું ગૃહરાજ્ય
સાહેલી ભણી ગુણીયલ ગુજરાતને દીપાવીએ.
પ્ર—ગૃહ રાજ્ય શું ખોટું ચાલે છે ?
ઉ—એમાં ઝાઝા સુધારાની ખોટ રે સાહેલી ભણી
ગુણીયલ ગુજરાતને દીપાવીએ.
ગ્રંથો નીતિ વિવેકના, ભામીનીથીજ ભણાય,
સર્વ સુખોને સાધવા, એકજ દીસે ઉપાય.
પ્ર—કેવા કેવા સુધારા સખી કૂહો કરશો ?
ઉ—સ્ત્રી સુધારા સમાજ અમે સ્થાપીશું.
જેથી ગુર્જરી ભુમિનું કષ્ટ કાપીશું.
જ્ઞાન સૂર્યે પ્રકાશી રહે પૂર રે સાહેલી,
જેથી સંસાર સુધરે જરૂર રે સાહેલી ભણી.

નદીઓ તણાં જેવાં પૂર છે રે લોલ,
જુવાની તેવી આ જરૂર છે રે લોલ.
ધર્મ નીજ નીજ ઉરધારીએ રે લોલ,
સુધરીને દેશને સુધારીએ રે લોલ.
—પુરૂષોથી શું થાય નહીં સુધારો?
—એક હાથે જુઓ ન પડે તાળી,
રથ ચાલે ન ચક્રે એક રે સાહેલી,
જોઇ સર્વે પ્રજાનો વિવેક રે સાહેલી,
શીખે વ્યક્તિ પ્રજાની એકે એક સાહેલી.
રહે જેથી ગુજરાત તણો ટેક રે સાહેલી.ભણી.

સીતા સ્વયંવર.

રાગ. "રઘુનાથજીની ઘોડલી."

જનકપુરીરી દીપી રહીને, લીલા અપરંપાર,
વૈમાન હાથી રથ પાલખી રે,
ભારે ભારે મળ્યા સહુ ભૂપ
જનકરાયને માંડવે.
ઉત્સવ આજે નગરમાંહી દી,પોત્સવી સમ થાય,
ટોળે ટોળાં નરનારીયો રે મળી મંડપ જોવા જાય,
જનકરાયને માંડવે.
મંડપ લચતો મોતીડે ને, દીપક ઝાક ઝમાળ,
સીતાજી ચોરીમાં પધરાવીયાં રે સાથે દીપે જ્યાં—
દશરથ કુમાર. જનકરાયને માંડવે.

પાય પ્રક્ષાલન ત્યાં કર્યો રઘુવીરનાં જનકરાજન,
માત પિતાએ પ્રીતે પછી રે, દીધાં સીતાજીનાં કન્યાદાન
જનકરાયને માંડવે.

મંત્ર ભણે ભુદેવ જ્યાં, વેદ રીતિ અનુસાર,
અગ્ની સમક્ષ રહી અને રે, ત્યાં તો વચન પરસ્પર થાય.
જનકરાયને માંડવે.

રામચંદ્રજી કહે આજથી છો "થયાં મુજ અર્ધાંગ,
ક્ષત્રીને એકજ સૃષ્ટિમાં રે, બાણુ વચન અને સ્ત્રીજાણુ,"
જનકરાયને માંડવે.

સીતાજી પ્રત્યુત્તરમાં વદે, છો મુકુટ મમ સહુ જાણુ,
તમથી અધિક સૃષ્ટિ મહીં રે, નથી દેહ, નથી મમ પ્રાણુ'
જનકરાયને માંડવે.

પૂર્વ તણી પરણાલીકા આ, આજે જો અનુસરાય,
ધર્મ ને અર્થ સૌ સાંપડેરે, ગુજરાત સકલ સુખી થાય,
સુજન સહુ સાંભળો.

ચતુર ઘડી જે લગ્નની ત્યાં આ મંગળ ગીત ગાય,
ભુજ જોડી રઘુવીરને રે, સરવે માનુની પાવન થાય,
સુજન સહુ સાંભળો.,

ગરબો.

રૂડી રૂડી ગુજરાત, અમ ગુણીયલ માત,
સુખદાતા સાક્ષાત તને નમિયે,
મળી સર્વ નાત જાત ભિન્ન ભિન્ન ભલી ભાત,
સુખદાતા સાક્ષાત તને નમીયે,

સાખી.

દાંતા, દમણ, દ્વારકાં, દોહદની વચમાંહી,
દેવળ તુજ અતિ ઓપતું, જેવું દીસે નહીં ક્યાંહિ,

કરીયે તે માંહિ યશોગાન તુજ માડી,
ભાત ભાતની ગુંથી ભલેરી ફુલવાડી,
જીવન ગળાય તુજ માટ દાડી દાડી,
શોભે શરીરે અમ, તુજ સેવ સાડી

હીંદુ પારસી જમાત, ખ્રીસ્ત ત્યાં અભિન્ન નાત,
સુખદાતા સાક્ષાત તને નમીયે. રૂડી રૂડી....

સાખી.

પ્રેમ દયા દલમાં વસે નરમ દયાળુ નેણ,
નૃસીંહ ગોવરધન સમા વદી ગયા કવી વેણ[1]
વિધ વિધ નીતિ ગ્રંથ ગણાય ભણીયે ભાવેરે,
ગીત ગુર્જરી ગીરાનાં રચાય, ગુણીયલ ગાવેરે,
સ્ત્રી કેળવણી સુખકાર રહે પ્રસારી રે,
સુધરે સુખી થાએ સઘ તો, નરનારી રે,

---

૧. દી અર્થ છે—એક અર્થ—હે માતા ! તારા હૃદયમાં ને નેત્રમાં દયા જ ભરેલી છે એવું તારૂં ચિત્ર કવીઓએ આપેલું છે, ને બીજામાં કેટલાક નામાંકિત કવીઓનાં નામ છેઃ—પ્રેમાનંદ, દયારામ, દલપતરામ, નરમદાશંકર, નૃસિંહ મ્હેતો તથા નૃસિંહાચાર્યશ્રી અને ગોવરધનરામ.

સાખી.

તાતા ગોકળદાસ ને ત્રીજા સર ચિનુભાઇ,
ચોથા ગુર્જર પુત્રની, ક્યારે મળે વધાઇ ?
કેળવણી પ્રસારી કુચાલોને વિદારી સઘ સંસાર
સુધારી ધર્મ દીલ ધરીયે. રૂડી રૂડી....

સ્ત્રીશાળા સમી સંસ્થા સદા સુખકારી રે,
જનનીને ભુમિ જન્મ સેવ હીતકારી રે,
ભલે મળે ગુજરાતને કેળવણી ભલીભાત,
કુચાલ દૂર કર્યા વિના, નહી ઉદય સુપ્રભાત,

સાખી.

સાબ્રમતી મહી નર્મદા તાપી, સહિતતરંગ,
દમણ ગંગા દક્ષિણે, સરવેનાં શુભ ગંગ.
તેના સમાન તુજ ચરણામૃતે અમે—(૨)
રાચી સુધારીયે સમાજ માત આ સમે—(૨)
આ સમે—આ સમે—આ સમે—આ સમે.
ફરી ફરી અવતરીયે નહીં—ધર્મ વિચરીયે સઘ—
તરીયે સલુણી જેથી ભવદરીયે—
રૂડી રૂડી ગુજરાત.

---

૧. મતલબ એમ છે કે—મર્હુમ મી. તાતાએ જીઓલોજીકલ સર્વે માટે, શેઠ ગોકલદાસ તેજપાળે હાયર એજ્યુકેશન વગેરે માટે, અને સરદાર સર ચીનુભાઇ બૅરોનેટ, એઓ સાહેબે ટેકનીકલ કેળવણી માટે સારી રકમો કહાડી પરંતુ તેની એક મોટી રકમ સ્ત્રી કેળવણી માટે આપનાર વગર ગુજરાતમાં મોટી ખોટ છે.

નામદાર શહેનશાહ જ્યોર્જ પાંચમા તથા શહેનશાહબાનુ મેરીને દીલ્હી કોરોનેશન વખતે અભિનંદન આપવા લખાયલું ગીત.

રાગ—" સુંદીર મુખનું દિલ વપુકે નંદિશ્વરા "—ને મળતો.

અથવા

" મધુરી કીરતિ સતીની જગ છવાઇ છે સખી " ને મળતો.

જય ! શહેનશાહ જ્યોર્જ ! પ્રણુમીયે અમે;
જય ! જય ! મહારાણી મેરી, હીંદ તનુ નમે;
દ્વીતિયવાર પુનિત કર્યાં (૨) આજ આ સમે !
જયો................

× × × × × ×

ટાળક દુઃખ સકલ, ઉગ્યો સૂર્ય પ્રાચિયે !
બાળક સહુ હીંદ તણાં, નીરખી રાચીયે;
પાળક અમ અમર રહો (૨) એજ યાચિયે !
જય..............

× × × × × +

ભવની ધ્રુવ, અનુપમ તમ, અખુટ સુકૃતિ,
અવની તલની ઉત્તમ ભુમિના થયા પતિ,
નવનીત ફુલવાડી ફુલ (૨) વેલી રસવતી—
....જય................

સાખી.

પ્રથમ કદી હૈડું નહીં હર્યું હીંદનું આમ,
સદી, રાજ્ય, જે હીંદને દીપાવી દીધાં તમામ.
અકથ્ય આનંદે કુદે હીંદ તનય સહુ આજ,
પહેરે પંચમ જ્યોર્જ શ્રી ટી·´ તખ્તપર ત

....

આસપાસ જુલમ ત્રાસના સમા ન્હ્યા,
લૂટફાટ વસમી વાટ, દીવસ કૈ ગયા,
આજ વિરલ શાંતિ ભ્રાંતિ (૨) રહીત સહુ રહ્યા—
જય..............

ઉપવન મનહુવણુ મહા ભારતી ભુમિ,
શું પવન પ્રચડ સદીથી રહ્યા ઘુમિ ! !
શાતિ આજ હીંદ સુખદ (૨) હસ્ત લે ચુમિ !
જય...............

× × × × × ×

ખેંચી સ્મરણુ શક્તિ હીંદ ભુત લે સ્મરી,
કળી પ્રચંડમાં શું મળ્યાં દેવ અવતરી !
દંપતિ પ્રતિ પ્રીતિથી આંખડી ઠરી,........જય

× × × × × ×

રાજ્ય કર્યું આંહીં ધર્મધ્વજ યુધિષ્ઠિરે
પુનર્જન્મ આજ લીધો હીંદના નૂરે ? !
જ્યેર્જ પાંચમા શ્રી હસ્ત (૨) હસ્તીનાપુરે ?
જય શહેનશાહ જ્યોર્જ પ્રણમીએ અમે !